

Red: Arne Borg

Svensk handikappolitik

Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS) har beretts tillfälle att yttra sig över Beredningsgruppens för internationella handikappåret 1981 arbetsutskotts rapport "Svensk Handikappolitik" och får med anledning härav anförda följande:

Nationella arbetsutskottet har begärt att remissyttrandena inriktas i första hand på att belysa kvarstående brister i handikappades delaktighet i samhället och på att prioritera åtgärder för att förbättra livsvillkoren för handikappade. Med detta som bakgrund har FSS funnit det angeläget att i huvudsak koncentrera yttrandet till mål och principer och de kapitel som behandlar de grundläggande villkoren bostad, arbete och utbildning.

Allmänt

Rapporten är uppbyggd så att den i stor utsträckning beskriver samhällets mål enligt olika lagar och bestämmelser och rapporten blir därmed en sammanfattande beskrivning av vad svensk handikappolitik åstadkommit. Till detta tar rapporten upp problem inför 80-talet och angelägenheten av ytterligare åtgärder betonas. Denna sammanfattning av aktuella mål, bestämmelser och problem inom handikappområdet är värdefull, men den kan måhända uppfattas ge en alltför positiv spegling av de faktiska livsvillkoren för personer med handikapp. I flera avseenden är nuläget inte liktydigt

med mål enligt lagstiftning och bestämmelser. Detta måste observeras i den fortgående planeringen.

Rapporten behandlar framför allt de rörelsehinder, synskadades och hörselskadades villkor och problem inför 80-talet med förslag till förbättringar. Den stora gruppen medicinskt handikappade och de tilltagande allergiproblemen i samhället behöver ytterligare belysning i ett svenskt handikappprogram.

Handikappbegreppet

Olika utredningars definition av handikappbegreppet diskuteras i rapporten. FSS vill gärna framhålla, att handikappbegreppet i sig inte är ett adekvat uttryck för olika handikappgruppers funktionsnedsättningar. Begreppet handikapp är ett förhållande mellan en persons funktionsnedsättning och den miljö vederbörande är hänvisad till. I en miljö är den enskilde handikappad till följd av sin funktionsnedsättning, i en annan miljö är han det inte. Funktionsnedsättningen är alltså det objektiva. Ofta är åtgärder i miljön möjliga att vidtaga så att denna funktionsnedsättning kompenseras. Det är därför tveksamt att begagna ordet handikapp som samlingsnamn. Det vore lämpligt att finna ett ord som ger bättre uttryck för nämnda förhållande mellan funktionsnedsättning och miljö.

Mål

Rapporten konstaterar att det råder stor politisk enighet kring de handikappolitiska målen och exemplifierar detta med citat ur regeringens proposition 1976/77: 87 om insatser för handikappades kulturella verksamhet där de handikappolitiska målen formuleras på följande sätt:

"Målet för svensk handikappolitik måste vara att göra samhället tillgängligt för alla, att ge människor med handikapp möjlighet att delta i samhällsgemenskapen och att leva på ett sätt som så långt möjligt är likvärdigt med andras".

I budgetpropositionen 1979/

80: 100 bekräftas detta synsätt:

"Åtgärderna för handikappade syftar till att de skall ingå i samhällets gemenskap och ha likvärdiga livsvillkor med andra".

Rapporten konstaterar också att det råder stor överensstämmelse mellan målen för svensk handikappolitik och det tema FN ställt upp för handikappåret: "Full delaktighet och jämlikhet".

FSS finner det tillfredsställande att alla politiska grupper är överens om målen i en för samhället så betydelsefull fråga som handikappolitiken. Detta inger hopp inför det framtida arbetet med frågor för förbättring för de handikappade.

Principer

FSS vill understryka rapportens skrivning om normalisering, integrering och att samhället görs tillgängligt för den handikappade genom anpassning av miljö och verksamhet.

FSS vill betona, att handikappfrågorna inte skall särbehandlas. De skall lösas i sitt sakliga sammanhang av det organ som handhar motsvarande frågor för andra samhällsmedborgare och i princip på samma sätt som för dessa.

Ur finansieringssynpunkt innebär detta, att kostnader som följer av handikappanpassning skall ses som en kostnad i verksamheten och finansieras på samma sätt som för verksamheten i övrigt. Detta får dock inte utesluta finansiering i särskild ordning om eljest angelägen anpassningsfråga för förbättring av handikappgrupps livsvillkor väsentligt skulle fördröjas.

Inom handikapporganisationerna finns omfattande kunskaper och erfarenheter samlade och hänsyn tas till dem i utvecklingsplaneringen. FSS delar uppfattningen att en växelverkan mellan politiskt beslutande organ och handikapporganisationerna är en betydande drivkraft vid utveckling av en svensk handikappolitik.

Byggnadspolitik och samhällsplanering.

En bra bostad och en riktig boendemiljö – i vissa fall även tillgång till boendeservice – är grundläggande förutsättningar för att personer med funktionsnedsättningar skall klara eget boende.

Bostäderna och boendemiljön har dock hittills i stort utformats så, att de inte är tillgängliga för stora grupper handikappade. Tusentals människor vistas i dag på olika institutioner utan att egentligen vara i behov av institutionsvård, men det saknas alternativa boendeformer för dem. Många handikappade bor i dåliga bostäder både vad gäller utrymme och standard.

Ett program för svensk handikappolitik under 80-talet måste ge ett samlat grepp för att lösa de handikappades bostadsfråga. Det gäller såväl nya bostäder och områden som sanering i äldre miljöer samt olika grader av boendeservice. Funktionsnedsättningar kan inträffa plötsligt och människor som bor i äldre miljöer utan handikappanpassning kan tvingas till psykologiskt mycket betungande flyttningar för att erhålla en anpassad bostad.

Det råder en värdegemenskap om målen för svensk handikappolitik. Enligt FSS bör denna få ett mera konsekvent uttryck i tillämpningen på bostadsmarknaden. Huvudregeln vid nyproduktion och förnyelsearbete bör därför vara att "normalbostad" står för handikapptillgänglighet, medan undantag från regeln bör kräva särskild motivering. Även om verkligheten i form av ekonomiska begränsningar, målkonflikter etc. kan hämma eller fördröja utvecklingen, är det enligt FSS:s mening nödvändigt att hävda målet total handikappvänlighet på bostadsmarknaden.

FSS anser att samhället i större utsträckning bör störa forskningen i boendefrågor mot hindren för ökad tillgänglighet för de handikappade i den befintliga bebyggelsen. Målen för det socialt inriktade stadsdels-

förnyelsearbetet bör konkretiseras med utgångspunkt från de krav som de handikappade har på den inre och yttre boendemiljön.

FSS vill understryka, att det är mycket viktigt för ett svenskt handikappprogram att åstadkomma finansieringsmöjligheter, som kan bidra till att göra boendemiljön tillgänglig oberoende av skilda fastigheters ålder och utformning. Utgående hyreskostnad måste i ett sådant program vara möjlig att erlagga för personer med enbart folkpension.

Det är angeläget att allergiproblem observeras vid utformning av bostadsförsörjningsprogram i syfte att tillgodose olika gruppbehov av en god bostad. Allergiproblemen är särskilt viktiga att beakta i anslutning till boendemiljöns behov av service i form av samlingslokaler, kommersiell service m.m. Allergi-problemet är tilltagande i dagens samhälle.

Bland problemen inför 80-talet nämner rapporten vidare vissa oklarheter i ansvarsfördelning mellan kommun och landsting vad gäller boende med kvalificerad service. Till en del kan detta bero på att personer med väsentlig funktionsnedsättning jämföras med sjuk person och att servicebehov därför har betraktats som sjukvård trots att det gällt hjälp med dagliga omsorgsrutiner. Centrala riktlinjer måste lämnas om ansvaret för boendeförsörjningsprogrammet för denna grupp så att det synnerligen nödvändiga bostadsbyggandet inte försenas p.g.a att ingen tar det direkta ansvaret.

I den framtida planeringen av bostäder och miljöer är det angeläget med olika gruppers medverkan i syfte att skapa respekt och förståelse för varandras behov och solidaritet mellan grupperna.

Sysselsättning och arbetsmiljö

Sysselsättningsfrågan är av avgörande betydelse för att personer med funktionsnedsättningar skall uppnå full delaktighet och jämlikhet. Erfarenhetsmässigt drabbas i första

hand personer med fysiska eller psykiska arbetshinder vid vikande arbetsmarknad. Med tanke på de följdverkningar arbetslöshet kan få är det ytterst angeläget att arbetsmarknadspolitiska åtgärder vidtages för att undvika arbetslöshet.

Givetvis är det lika angeläget att undanröja hinder för handikappad persons möjlighet att erhålla lämplig sysselsättning. FSS understryker därmed uppfattningen i rapporten, att arbetet inte bara är ett medel till försörjning – det svarar mot grundläggande nödvändiga behov att utveckla och berika tillvaron. Sysselsättningsfrågan för personer med funktionshinder blir därmed i hög grad en viktig hälsopolitisk fråga – lämplig sysselsättning är förebyggande hälsovård!

FSS vill betona vikten av en kraftfull sysselsättningspolitik som det i nuläget måhända viktigaste inslaget i ett svenskt handikappprogram. Inte minst ökade möjligheter till sysselsättning för personer med handikapp inom den offentliga sektorn är önskvärda. Med en kraftfull sysselsättningspolitik som bas och med en utvecklad samverkan i anpassningsgrupper för arbetsmiljö och uppgifter bör arbetsgivares tveksamhet att anställa personer med arbetshinder minska. Som en konsekvens av normaliseringsprincipen måste målet vara sysselsättning för de handikappade inom den reguljära arbetsmarknaden i första hand.

Utbildning

De materiella förutsättningarna för integrering av handikappade elever är goda i ungdomsskolan. FSS anser att resurserna nu bör inriktas på att undanröja hindren och förbättra villkoren inom yrkes- resp vuxenutbildningen.

För den handikappade individen är det viktigt att förutsättningarna för social integrering i undervisningsgruppen är så goda som möjligt. Undervisningssituationen erbjuder gynnsamma villkor för attitydpåverkan. FSS anser att dessa

maximalt bör tas till vara. Det kräver att SÖ bevakar utbildningsbehov hos skolpersonalen och behov av informationsmaterial om handikappfrågor i undervisningen.

För att normaliseringen skall få genomslag på samhällets olika områden anser FSS att en betydligt större vikt måste läggas vid att kunskapen om olika handikappgruppers behov ordentligt integreras i undervisningen inom högskoleutbildningens skilda ämnesområden.

Sammanfattning

Rapporten ger en utförlig och värdefull redovisning av svensk handikappolitik. FSS har i sitt remissvar koncentrerat sig på områden som FSS bedömer som fundamentala för de handikappades situation, nämligen boende, sysselsättning och utbildning. Det är FSS uppfattning, att samhället mot bakgrund av den politiska enighet som råder om målen och principerna för handikappolitiken bör inrikta resurserna på dessa områden under 80-talet. FSS finner det viktigt att alla samhällsfunktioner tar hänsyn till handikappade. Detta måste få uttryck i konkreta planer med målet "tillgänglighet för alla". Ett framgångsrikt arbete på dessa grundläggande områden kommer att avsevärt underlätta lösningen av problem och svårigheter på andra nivåer.

Våra recensenter

Carl-Gunnar Eriksson är verksam vid socialmedicinska avdelningen Regionsjukhuset, Örebro, Bertil Steen professor i långvårdsmedicin vid Umeå universitet, Sonja Levander psykolog i Nacka-projektet, Ulla Eriksson läkare vid kvinnokliniken, Östra sjukhuset, Göteborg, Kerstin Tode psykolog vid vårdcentralen, Falköping, Björn Andersch, läkare, Östra sjukhuset, Göteborg.

bok recensioner

Studier över pensionärers villkor

B LINDBERG, Å NORDEN, P NYBERG & G SAMUELSSON

"... var ålder har sin fördel"

En grupp pensionärers historia, nutid och framtid
Studentlitteratur, Lund 1980, 293 sid + bilaga

Det är många projekt som har försökt förverkliga helhetssynen på människors liv och hälsa i vetenskapligt arbete. Denna bok som utgår från vårdcentralen i Dalby redovisar erfarenheter från det projekt som studerat samtliga 67-åringar i Dalbys befolkning födda 1902 och 1903. Projektet började redan 1969 och ambitionen var att man genom psykologisk, sociologisk och ekonomisk analys skulle komplettera dem medicinska iakttagelserna. Denna bok redovisar dock enbart de samhällsvetenskapliga delarna av forskningsarbetet. Dessutom är det så att den tvärvetenskapliga forskningen har skett enligt den sk antologimodellen, vilket innebär att man arbetat parallellt utifrån de enskilda vetenskapstraditionernas arbetssätt. Men trots detta innehåller boken mycket intressant material. Pensionärernas egen syn på tillvaron formulerat genom egna nedtecknade levnadsberättelser eller genom de många intervjuerna ger ett liv och en helhetsbild av människors förhållanden på ett ovanligt sätt eller vad säger ni om följande smakprov.

"För min del utgör pensionsåldern inga problem. Jag och min man har haft lantbruk med åtföljande arbete. Vissa tider har hemmets skötsel kommit i andra hand. Numera räcker det senare. Jag tar det så lugnt (anser att man har lov till det). Så är jag glad för handarbete, läser när det roar mig, löser litet korsord, gör för övrigt vad som passar mig själv. Vi har barn och barnbarn nära, alltid behövs litet hjälp än här än där. Vi har med andra ord så bra vi kan önska så länge vi får vara två, tiden går bara alltför fort. Att här finns många som har problem tror jag säkert, men jag undrar många gånger om det inte är en anpassningsfråga. Man vill inte bli gammal. Själv tycker jag att var ålder har sin fördel, önskar nu att det får fortsätta litet till, sedan får man tacka för den som varit".

"Utvecklingen i Sverige går snabbt framåt. Jag tycker att det är en fördel att människor har fått det bättre än det var förut".

"Som barn levde man ett helt annat liv än nu. De tiderna kommer kanske en gång ännu. Kanske inte på samma sätt. Vårt levnadssätt är för stort. Vi klarar nog inte det. Nutidens ungdom blir förstörd. När man var barn fick man lära att arbeta och lära, tänka vad man skulle göra och då fick man tänka på sin framtid".

"Forskning, automatisering och rationalisering har under de senaste åren gått mycket för snabbt. De vanliga människorna har nog svårt att följa med och anpassa sig till den snabba utvecklingen".

"Men själv kan man inte påverka något. Det är bara att följa med så gott det går".

För att skapa en förståelse av pensionärernas situation så försöker man beskriva såväl Dalbyområdets historiska utveckling som undersök-